

УДК 37.013.2:172.4].022Ален

ПАЦИФІСТСЬКІ ПРИНЦИПИ В ОСВІТНІЙ КОНЦЕПЦІЇ АЛЕНА (ЕМІЛЯ-ОГЮСТА ШАРТЬЄ)

Мартянова М.С.

Запорізький державний медичний університет

У статті розглянуто передумови виникнення миротворчих ідей французького педагога та філософа Алена. На основі проаналізованих робіт вченого виділено принципи навчання, направлені на формування пацифістського світогляду учнів. Доведено, що ввічливість допомагає звільнитися від надмірної емоційності та прийняти зважені рішення. Засвідчено, що застосування історичного методу при вивченні мотивів пропаганди сприяє формуванню критичного мислення. Зазначено, що розвиток толерантності та культури мовлення попереджає прояв фанатизму.

Ключові слова: пацифізм, концепція ненасилля, принцип ввічливості, пропаганда, фанатизм, рівноправність.

Постановка проблеми. Сьогодні, яке характеризується світовою глобалізацією, зміненням економічних, релігійних та політичних підходів, потребує підтримки ідей налагодження компромісів, урегулювання конфліктів та ведення конструктивного діалогу для прийняття взаємно вигідних рішень. Людство знову і знову стикається з необхідністю відстоювати загальнолюдські інтереси та цінності всупереч політичному та економічному прагматизму. Ідея миротворчого світосприйняття, а саме підтримки політики не насилля, потребує популяризації в освітньому середовищі. Підґрунтя домінанти пацифізму знаходимо в історичних подіях, які відображають політичну культуру кожної країни. Позиція відмови від військового й політичного насилля формується в умовах певного соціального стану, який підтримує загальні положення щодо мирного вирішення конфліктів. Розуміючи важливість даної проблеми, вчені почали активно розвивати ідею миру у своїй педагогічній діяльності, вбачаючи її вирішення у активному впровадженні гуманістичних ідей. Одним з найпалкіших представників пацифістської педагогіки є французький викладач філософії Алена (Еміль-Огюст Шарт'є).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ході дослідження з'ясовано, що педагогічна діяльність Алена привертала багатьох зарубіжних вчених. Так біографію французького педагога вивчали А. Баррал, К. Одрі та інші. У публікаціях Р.Ф. Ховелла висвітлені основні цінності, які підтримував та пропагував вчений. Ж. Паскаль, Б. Жакоміно, Ж. Харзлек, Р. Феррар аналізували організаційно-педагогічну діяльність Алена, спираючись на його «Судження про освіту» та спогади студентів паризького коледжу Анрі IV. Трактатування основних пацифістських ідей вченого відображено в статтях Ж. Грандйю.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що проблема концепції ненасилля залишається актуальною і сьогодні, запропоновані Аленом принципи пацифізму, основані на його воєнному досвіді, які можливо використовувати у навчанні не були описані.

Мета статті. Метою цієї роботи є висвітлення основних пацифістських принципів в освітній концепції Алена та розгляд передумови виникнення миротворчих ідей вченого.

Виклад основного матеріалу. Період після Першої світової війни (1914–1918) прийнято вважати початком ери пацифізму, хоча офіційно цей термін був введений у 1901 році учасниками X Загального Конгресу світу у Глазго. Він визначався антивоєнним рухом, учасники якого вважали, що засудження воєнних дій є головним засобом їх попередження.

Для Алена першим поштовхом до підтримки концепції ненасилля було діло Дрейфуса: судовий процес, який привів до соціального конфлікту у справі про шпигунство, ініційованого антисемітичними настроями в суспільстві. Саме тоді Алена почав журналістську діяльність завдання якої було аналізувати політичні події в Європі.

У 1914 році Еміль Огюст-Шарт'є записується у добровольці на фронт, що змінює все його життя й світогляд. У своїх спогадах Алена згадує перший рік на війні як «масове вбивство кращих» [6]. В своїй роботі «Реальні причини війни між цивільними націями», надрукованої в 1916 році, вчений припускає, що «марнославство штовхає людину піти на війну, яка не випробує героїв, а вбиває їх» [4]. Після демобілізації педагог повертається до викладання у паризькому лицей Анрі IV, але паралельно з цим він продовжує аналізувати пережитий досвід й намагається зрозуміти причини, які штовхають людей до ворожечі. Алена приходить до висновку, що людська пристрасть спричиняє непорозуміння, що призводить до трагічних наслідків [4]. За його словами, можна знайти безліч підстав для початку воєнних дій, таких як відстоювання національних інтересів чи захист Батьківщини, які людина не може ігнорувати, навіть розуміючи марність створення конфліктної ситуації [4].

Попередження та запобігання глобальної жорстокості є місією освіти, яка повинна не лише доносити інформацію, але мотивувати учнів аналізувати помилки попередників, формувати критичне мислення та вчити контролювати свої емоції, що можуть спричинити фатальні наслідки.

На основі проаналізованих робіт Алена «Судження про освіту» [5], «Марс, або судження про війну» [4] та присвячених вченому статей Б. Жакоміно [8; 9], виділимо основні принципи навчання, які направлені на формування пацифістської позиції в учнів.

Перший принцип, який зустрічається в усіх судженнях Алена, це **принцип «ввічливості»**.

Дотримання правил ввічливості є частиною навчання, процесу соціалізації людини, так як вони вчать нас управляти своєю імпульсивністю, неагресивно виражати свої емоції. Ввічливість дозволяє людині відчувати себе комфортно з іншими людьми та уникати напруження у відносинах. Вчений приводить приклад Наполеона, котрий був відомим своєю нетерплячістю та схильністю приймати рішення, покладаючись на емоції. Така поведінка спричинила безліч війн, велику кількість смертей та його поразку. На думку Алена суспільство, в якому панує взаємо ввічливе відношення, має більше шансів уникнути міжособистісних конфліктів та досягти дипломатичних рішень. Він засуджує тих представників політичної еліти, які пропагандують «торгівельні» дебати, коли дискусія сприймається не як обговорення питань задля знаходження консенсусу, а як воєнна компанія [9, с. 66-67]. Саме тому Еміль-Огюст Шартє полягає на вивченні правил ввічливої поведінки у школі, адже вона допомагає звільнитися від пристрастей та сконцентруватися на розумінні позиції співрозмовника.

Наступним принципом є **захист від пропаганди**. Кінець ІХХ століття – початок ХХ століття, які характеризувалися швидким зростанням індустріалізації, вплинули й на розвиток комунікації. Розповсюдженням ідей та новин займалися періодичні видання, які були єдиним джерелом інформації для громадськості. Перша світова війна стала також інформаційною. Як стверджує Мосієнко О. сторони конфлікту перекладали провину за розв'язання війни на ворога. Населення необхідно було переконати, що супротивник готувався до бойових дій і порушив всі мирні домовленості [3, с. 31].

Будучи свідком інтенсивної пропаганди цього періоду, Ален приходив до висновку щодо необхідності готувати майбутнє покоління захищатися від ідейно-психологічного впливу на їх розум та почуття. Він пропонує війні дати визначення міжнародного злочину. Захист від пропаганди він вбачає в аналізі її засобів та причин, заснованому на історичному методі. Вчений стверджує, що людина піддається провокації, так як вважає, що її ситуація унікальна. Але історія циклічна й людство повинно вчитися на своїх помилках. Внаслідок цього Ален радить звернути увагу на дослідження філософів античності щодо способів переконання аудиторії. Так, наприклад, «Риторіку» Аристотеля [1] можна вважати фундаментом для вивчення методів психологічного впливу на маси. Дана робота засвідчує, як красномовство може становити основу пропаганди, яка застосовується для зміцнення інтересів окремої групи людей.

Сьогодні ми спостерігаємо загострення психологічних війн, адже початок ХХІ століття є епохою інформаційних технологій. Завдяки ним продовжують з'являтися нові методи впливу на аудиторію. Саме тому в процесі навчання необхідно акцентувати увагу на різноманітних прийомах пропаганди, які використовувалися в минулому, вивчати їх наслідки та мотиви, так як це допомагає учням обґрунтовано оцінити ситуацію, застосовувати отримані результати та формувати особистісно-ціннісні орієнтації.

Третій принцип пацифістської педагогіки Алена полягає у **боротбі з фанатизмом**, який вчений розглядає як відчуження страшної летальності, що реалізується людяною. Він погоджується з Гегелем, який зазначає, що «фаталістична душа» шукає знаки, які можуть підтвердити достовірність її суджень, відкидаючи все, що суперечить її переконанням [4]. Вчений називає фанатизм війною, так як він ставить нанівець навіть можливість критики або вагань [4]. Цей стан пагубний для людини, тому що приводить її до неминучого внутрішнього протистояння, яке породжує конфлікт з оточуючими. Відповідно до визначення фанатизму, педагог вказує нам на необхідність залучення освіти до вирішення цієї проблеми. Можливість впровадження спільного критичного аналізу інформації, її різноманітної інтерпретації під час навчання, розвиток внутрішньої психологічної культури, толерантності та поваги до прав кожної людини допоможе попередити поширення фанатичних ідей у суспільстві. Також, одним з необхідних заходів є забезпечення простору для ведення діалогу на заняттях, який зумовлюється зосередженням на ідеях співрозмовника та веденням полеміки, дотримуючись правил етикету. Це пояснюється тим, що фанатики не можуть вести конструктивний діалог, так як їх відношення до світу егоцентричне: він впевнений у своїй правоті й не в змозі прийняти іншу точку зору.

Четвертому принципу, **принципу рівноправності**, Ален відводить велику роль. Захищаючи легітимність пацифістської думки, вчений впевнений, що роль вчителя повинна змінитися, наслідуючи приклад обов'язків інструкторів. Таке ствердження пояснюється тим, що досить часто педагоги суб'єктивно вибирають методи навчання, орієнтуючись лише на обдарованих учнях. Така вибірковість має на меті створення наукової та політичної еліти. З однієї сторони, кожна держава потребує освічених та мудрих людей у владі, але таке викладання викликає велику соціальну нерівність. За словами Алена, державі потрібен просвічений народ, здатний контролювати владу та моніторити випадки несправедливості та маніпулювання [9, с. 31]. Саме з цієї точки зору, зміна підходу викладання, орієнтованого на створення освіченої нації, є однією з найпріоритетніших завдань школи.

Висновки і пропозиції. Підбиваючи підсумки, зазначимо, що формування пацифістської позиції є архіважливою задачею на сьогоднішній день. Матеріал щодо вивчення принципів навчання направлених на миротворчу політику є обмеженим. Це збільшує інтерес суспільства до педагогічних персоналій, які пропонують вирішення даної проблеми. Французький педагог Ален, приймавши участь у бойових діях, відчув всі жахи війни та визначив, що пристрасті, схильність до надмірної емоційності та неосвіченість є основними причинами конфліктів. Проаналізувавши роботи вченого, ми виділили пацифістські принципи, які слід використовувати у навчанні:

- принцип ввічливості, який вчить стримувати прояви агресії та проявляти готовність знайти компроміс;
- принцип захисту від пропаганди, що направлений на критичний аналіз ідей, їх оцінку та інтерпретацію;

– принцип боротьби з фанатизмом, який реалізується вивченням правил діалогічного мовлення, задля спокійного сприйняття протилежних позицій опонентів;

– принцип рівноправності, що закликає вчителів до об'єктивного й однакового відношення до учнів та формуванні єдиної цілі: створення освіченого суспільства.

Освіта є основою формування ціннісних орієнтирів особистості, тому її завдання полягає у вихованні здатності неупереджено аналізувати інформацію та робити висновки. Згадані вище принципи захищають учнів від згубного впливу інформаційної пропаганди та спрямовані на створення толерантного суспільства.

Список літератури:

1. Аристотель Риторика / Аристотель [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.litres.ru/aristotel/ritorika-24126156/chitat-onlayn/>.
2. Захарова О.Д. Теоретические аспекты определения экономической сущности понятия “региональная система” в контексте регионализации экономики / О.Д. Захарова // Экономика и управление. – 2007. – № 1. – С. 46-51.
3. Мосієнко О. Пропаганда в умовах Першої світової війни (аналіз періодичних видань Волині) / О. Мосієнко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – 2014. – Вип. 3. – С. 29-32. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/18638/1/tmp13B.pdf>.
4. Alain Mars ou la guerre / Alain [Electronic resource]. – Mode of access: http://classiques.uqac.ca/classiques/Alain/mars_ou_la_guerre_jugee/Mars_ou_guerre_jugee.pdf.
5. Alain Propos sur l'éducation / Alain [Electronic resource]. – Mode of access: http://classiques.uqac.ca/classiques/Alain/propos_sur_education/propos_sur_education.pdf.
6. Audry C. Portrait d'Alain par lui-même / C. Audry [Electronic resource]. – Mode of access: <http://alinalia.free.fr/spip.php?article165>.
7. Grandiau J. Michelet, notre patrimoine/paroles d'anciens Emile-Auguste Chartier, dit ALAIN (1868-1951) / J. Grandiau [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.cite-scolaire-michelet-vanves.ac-versailles.fr/wp-content/uploads/sites/66/2014/11/alain_1914_ggup.pdf.
8. Jacomino B. Alain et Freinet, une école contre l'autre? / B. Jacomino [Electronic resource]. – Mode of access: https://books.google.com.ua/books?id=Ltlq197ifMC&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.
9. Jacomino B. Éviter les guerres tout en imitant le «modèle militaire»: la pédagogie pacifiste esquissée par Alain / B. Jacomino // Le Télémaque. – 2012. – № 42. – P. 61-73.

Мартьянова М.Е.

Запорожский государственный медицинский университет

ПАЦИФИСТСКИЕ ПРИНЦИПЫ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ КОНЦЕПЦИИ АЛЕНА (ЭМИЛЯ-ОГЮСТА ШАРТЬЕ)

Аннотация

В статье рассмотрены предпосылки возникновения миротворческих идей французского педагога и философа Алена. На основе проанализированных работ ученого выделены принципы обучения, направленные на формирование пацифистского мировоззрения учащихся. Доказано, что вежливость помогает освободиться от чрезмерной эмоциональности и принимать взвешенные решения. Засвидетельствовано, что применение исторического метода при изучении мотивов пропаганды способствует формированию критического мышления. Отмечается, что развитие толерантности и культуры речи предотвращает проявление фанатизма.

Ключевые слова: пацифизм, концепция ненасилия, принцип вежливости, пропаганда, фанатизм, равноправие.

Martianova M.E.

Zaporozhye State Medical University

PACIFIST PRINCIPLES IN ALEN'S (EMILE-AUGUSTE CHARTIER) EDUCATIONAL CONCEPT

Summary

The article is dedicated to the analysis of the causes of Alain's pacifist ideas. Having analyzed the scholar's scientific works the principles of studying dedicated to the students' pacifist mindset formation are emphasized. It is proved that politeness helps to keep the temper in check and make balanced decisions. It is considered that using the historical method for learning the propaganda motive contributes greatly to critical thinking. It is reported that the development of tolerance and speech culture prevents fanaticism.

Keywords: pacifism, the concept of nonviolence, the principle of politeness, propaganda, fanaticism, equality.